leven, dat u u als herborene uit genade is ingeplant. En dit alles moet in Christus toegaan. Ge stondt niet op uit uzelf, ge gaaft uzelf het leven niet. Ook kondt ge buiten Christus niet opstaan, noch buiten Christus het leven ontvangen. Hij nam onze natuur aan, om ons met zijn leven te kunnen verrijken. En alleen zoo ge zelf in Christus zijt ingelijfd, lid zijt van zijn geestelijk lichaam, en zoo in dit lichaam de ademtocht des Heiligen Geestes u uit den Christus toevloeit, kan het ook uw juichtoon op uw Paaschfeest zijn: Christus was ook *mij* de Opstanding, en Christus is ook *mij* het leven!

DR. A. K.

„Maar hem zagen zij niet".

[PASCHEN.]

En sommigen dergenen die met ons zijn, gingen henen tot het graf, en bevonden het alzoo, gelijk ook de vrouwen gezegd hadden; maar hem zagen se niet. Luc. 24 : 24.

Het geloof van Thomas heeft, al stond het niet hoog, toch beteekenis. Hij was een secuur man. Goedgeloovig in 't minst niet. En vooral in zoo hoog gewichtige zaak, of zijn Heiland uit den dood herrezen was, weigerde hij te gelooven, tenzij hij de feitelijke bewijzen voor zich had. Anderen mochten door lichtgeloovigheid zichzelven en anderen misleiden. Hij zou hiertegen wel op zijn hoede zijn. En vandaar dan ook vooruit reeds zijn betuiging, dat hij geenszins gelooven zou, tenzij hij zelf zijn vingers stak in de speerwonde van Jezus zijde en in de spijkerwonden van zijn handen. Jezus zelf had bij de eerste ontmoeting met zijn jongeren hun zelf „*zijn handen getoond*". Doch zelfs hiermee zou Thomas geen genoegen nemen; neen, hij moest niet maar *zien*, maar ook *tasten*; en eerst als hij met zijn eigen vingeren in de opening, die in Jezus hand was geboord, zou hebben doorgevoeld, zou hij gelooven, dat hij niet met een verschijning, maar met den eigen persoon van zijn gekruisigden Heer en Meester te doen had. Had hier half ongeloof in gescholen, Jezus zou 't bestraft en niet bekroond hebben. En toch, dit deed Jezus. Toen de tweede maal Thomas met de overige jongeren saâm was, sprak Jezus zelf hem aan, en voorkwam hem: „Thomas, mijn jonger, breng uw vinger hier, en zie mijn handen, en breng uw hand en steek ze in mijn zijde, en wees niet ongeloovig maar geloovig." Maar ook al brak daarop 't geloof bij Thomas door, en dit nog wel onder de volle betuiging: Mijn Heere en mijn God, toch mocht aan Thomas het zacht verwijt niet gespaard: Omdat ge mij gezien hebt, Thomas, heb ge geloofd, maar waan nu niet, dat een aldus verkregen geloof het hoogste staat; veeleer zijn zalig te prijzen zij, die *niet* gezien en nochtans zullen geloofd hebben.

Sprak in dit zeggen liefde van Jezus voor de Kerk der eeuwen? Het mag vermoed. Het kon niet slaan op de andere jongeren, al stonden ze boven Thomas, want ook die andere jongeren hadden Jezus gezien, en ook hun waren de handen met de wonden getoond. Maar straks stond Jezus' hemelvaart te volgen. Wie daarna eerst tot Hem bekeerd zouden worden, hadden alzoo te gelooven, zonder dat ze Hem zouden gezien hebben. Een zoo hachlijke keer in het geloofsleven der zijnen, dat Jezus nog opzettelijk aan Paulus verschenen is. De apostel herinnert er zelf in 1 Kor. XV aan. Eerst toch somt hij alle andere verschijningen op, waarvan het bericht tot hem kwam, en daarop laat hij volgen: „En ten laatste van allen is hij ook van mij als van een ontijdig geborene gezien." Voor de groote taak die Paulus wachtte, was dit noodig. Geen zweem van twijfel mocht hem ook maar een oogenblik in zijn bange worsteling verzwakken. Daarna zou de Heere nog eens op Patmos aan Johannes verschijnen. Doch dan zou 't ook uit zijn. Het kon niet, alle eeuwen door, een verschijnen van Jezus aan al zijn geloovigen worden. Zoo zou de Kerk geroepen worden om te gelooven, zonder dat ze Jezus na zijn verrijzenis gezien had. Dit kon den twijfel van een Thomas doen herleven. Dit doorzag onze Heiland. En van daar, dat Hij ons zijn woord aan Thomas achterliet. Nog zaliger dan gij, o, Thomas, zullen die velen zijn, die straks, *zonder* mij gezien te hebben, nochthans in mij zullen gelooven. Zóó opgevat, een woord niet om Thomas te kwetsen, maar om ons te troosten. Immers ook op ons blijft het zeggen van de Emmausgangers van toepassing: We hoorden wel een gerucht van zijn Opstanding, „*maar Hem zagen we niet.*"

Vooral voor onze dagen geldt dit opnieuw. De loop was deze, dat Paulus te Corinthe reeds stuitte op loochening van Jezus' opstanding; dat daarna eeuwen verliepen, waarin deze twijfel en dit verzet wegstierf; maar dat in onze eeuw geheel hetzelfde verzet is teruggekeerd, en nu, helaas, zelfs in wat zich nog „kerk" noemt. Van den kerkkansel is het vermetele woord uitgegaan: Neen, opgestaan is Jezus niet. En juist in zulke dagen nu, heft wie nog trouw bleef, weer de banier omhoog, waarop in goud geborduurd dit heilig getuigenis van den Verrezene schittert: „Zalig zijn ze die niet gezien en nochtans zullen geloofd hebben."

Dit hadden we noodig. Zie 't maar aan de Emmausgangers. Kleopas en Lukas, want die twee waren het, hadden het gerucht van Jezus Verrijzenis gehoord. Gehoord van de vrouwen, die 't op haar beurt weer van de engelen hadden vernomen. Wat, zoudt ge zeggen, kon zekerder zijn? En toch, dit bezweert nun twijfel niet. Het eenig afdoend bewijs zou nu geweest zijn, zoo ze Jezus zelven gezien hadden. En juist dit ontbrak. Ze hoorden het wel van de engelen, „*maar hem zagen ze niet*". Hun geloof richt zich op het *feitelijke*. Die vrouwen konden in haar opwinding en spanning hebben meenen een engel te zien, waar geen engel was. Er kon zelfmisleiding in het spel zijn geweest. En het eenige vaste waarop ze konden afgaan, zou wezen zoo Jezus zelf aan die vrouwen verschenen was. En nu ligt hier tendeele waarheid in. Men hoort 't ook nu weer. De Evangeliën berichten ons wel dit alles, maar is het juist? De jongeren beeldden zich wel in dat ze Jezus zagen, maar vergisten ze zich niet? In de eerste oogenblikken dachten ze immers zelf, dat ze een geest zagen en niet Jezus, tot Jezus hen overtuigde door te eten te vragen en brood te eten voor hun oogen.

En zoo blijft het.

We moeten wel altoos op het feitelijke teruggaan, maar toch kan het feitelijke zonder meer nooit volle zekerheid geven. We vergissen, we misleiden onszelven zoo telkens. En wat doet Jezus nu met de Emmausgangers? Ontdekt hij zichzelven terstond aan hen? Toont hij hun 't feit? Straks ja, maar eerst niet. Eerst bestraft Jezus hen. Jezus zegt hun, dat 't hun ontbreekt aan geestelijk verstand, en verwijt hun dat hun innerlijk geloofsleven te traag, niet krachtig, niet ernstig genoeg is, om in het bestel Gods met zijn lieven Zoon in te gaan. Er waren twee dingen noodig. Niet alleen *het feit*, dat hij hij verrees en gezien is, maar ook het *geestelijk geloof* in den Zone Gods en in de profetie, dat de Zone Gods van den dood niet *kon* gehouden worden. En daarom begint Jezus niet met het feit, niet met te zeggen: Zie, ik ben het, maar veeleer met het geloof in hen op te wekken. Van daar zijn vraag: „Moest de Christus niet alle deze dingen lijden en alzoo in zijn heerlijkheid ingaan? En begonnen hebbende van Mozes en van al de profeten, leide hij hun uit in al de Schriften, hetgeen van hem geschreven was". Zoo riep Jezus eerst het *geloof* in hen wakker, en eerst daarna kwam het *feit*, en zoo herkenden ze hem onder het breken van het brood.

Jezus is na zijn verrijzenis niet aan het Sanhedrin, niet aan Pilatus, niet aan het volk verschenen. Vooruit reeds had hij 't betuigd: „Nog een kleine tijd en de wereld zal mij niet meer zien. Gij alleen zult mij zien, want ik leef en gij zult leven." Alleen voor hen, die in hem als den Messias geloofden, kon het feit van zijn Verrijzenis openbaar worden. Zoo was het toen, en zoo zou het nog zijn, ook al verscheen Jezus in ons midden. De wereld zou toch niet gelooven, dat wat ze zagen waar was. En ook nu zouden alleen zij, die in hem als hun Redder roemen, hem zien en in zijn aanblik zich verheugen kunnen. Het staat ook thans nog juist zooals het op den dag van zijn Opstanding stond. Door het Evangelisch verhaal wordt niet één ongeloovige overtuigd, maar ook door de tegenspraak en loochening der ongeloovigen wordt niet één oprecht belijder, niet één kind Gods in zijn vast geloof van Jezus opstanding afgebracht. Het uitwendig geloof, het schijngeloof, het tijdelijk geloot zinkt voor die loochening in, maar niet één, die weet door den Heiland verlost en verzoend te zijn, en die voor hem neerknielt als zijn Heere en zijn God, wordt door de meest drieste loochening ook maar een oogenblik in zijn geloof geschokt. Voor wie gelooft *moet* Jezus opstaan en kon hij niet van den dood gehouden worden, en wie, zóó er voor staande, de Evangeliën opslaat en naleest, vindt 't alles juist zoo als zijn geloof het hem met volle zekerheid deed verwachten. Onze vrome dichter Van Alphen mocht de kinderkens laten zingen: „Och, was Jezus nog op aarde, 'k ging aanstonds naar Jezus heen", maar zoo is niet de taal van de volwassenen in het geloof. Voor wie gelooft staat 't vast, dat we Jezus zien zullen. Juist zooals Johannes het ons betuigt: „Wij weten dat als de Christus zal geopenbaard zijn, wij hem gelijk zullen wezen, *want we zullen hem zien gelijk hij is.*" Maar dat komt eerst in de voleinding. Was Jezus nu nog op aarde, zou zouden we onzen Koning missen op den troon. Hij zou, als eertijds, een kleinen kring segenen kunnen, maar niet de wereld zegenen en de toekomst van zijn Koninkrijk voorbereiden kunnen. Te mid den der worsteling waarin we thans leven, vraagt en roept het geloof niet om een Heiland, die met ons op deze aarde verkeert, maar om den Koning van het Godsrijk, in wiens hand we zijn en die ons ten eeuwigen leven redden kan. Op het geloof, en altoos weer op het geloof, komt het daarom aan. En zoo ook hier, niet op het geloof in het feit der Opstanding, maar op het *geloof in Hem*, die van den dood niet kon gehouden worden. Ge merkt het zelf immers, zoo dikwijls ge een twijfelende ziel te redden zoekt. Dan toch baat het u niets, of ge al het verhaal van Jezus' Opstanding hem voorlegt. Die verhalen hebben geen macht over zijn ziel. Maar werp hem in de diepte van zijn schuld en zonde terug. Laat hem uit die diepte naar zijn Heiland opzien. En zóó niet heeft de twijfelaar weer zijn Heiland gegrepen, of het is ook voor hem een vanzelfsheid, dat zijn Heiland niet in den dood is gebleven. En opeens gaat weer het volle licht over Jezus' Verrijzenis voor hem op.

DR. A. K.

Amsterdam, 13 April 1911.

Nu Ds. Sikkel zijn denkbeelden, reeds vroeger in *Hollandia* ontwikkeld, in den vorm van een concreet voorstel heeft gegoten en ter ernstige overweging aan onze Kerken heeft aangeboden, zij het ons geoorloofd ook onzerzijds over dit voorstel een enkel woord te zeggen.

Voorop stellen we daarbij, dat we, evenals bij Ds. Breukelaar c.s., zoo ook bij Ds. Sikkel waardeeren, dat hij opnieuw een poging doen wil, om tot eenheid van opleiding te komen. Trouwens, er is wel niemand in onze Kerken, die de bestaande gedeeldheid niet betreurt en niet dankbaar zou wezen, wanneer een oplossing kon gevonden, waarbij beide betrokken partijen in goeden gemoede zich konden neerleggen. Bood het voorstel-Sikkel daartoe dan ook eenige kans, dan zouden we het gaarne met beide handen aangrijpen en van harte dit voorstel bij de Kerken aanbevelen.

Nu heeft dit voorstel ongetwijfeld een uitgangspunt gekozen, dat èn de voorstanders der universitaire opleiding èn die vande opleiding aan de eigen inrichting der Kerken schijnbaar bevredigen kan. Het wil bijeenbrenging en samenwerking van de Theologische Faculteit en de Theologische School, *mits met eerbiediging, handhaving en waarborging van beider zelfstandigheid.* De Theologische faculteit mag niet ondergaan in de Theologische School en de Theologische School mag niet worden opgelost in de Theologische faculteit. Zóó streng wordt zelfs de grenslijn tusschen beide getrokken, dat er van *samenwerking* van beide wel nauwelijks sprake kan wezen. De hoogleeraren zijn niet tegelijk benoembaar aan de Theologische faculteit en de Theologische School, zoodat elke inrichting een compleet stel hoogleeraren zal moeten bezitten. Het candidaatsexamen zal aan beide scholen moeten worden afgenomen. Zelfs van een verdeeling der vakken zal geen sprake wezen, want „beide inrichtingen blijven geheel vrij in het bepalen van de vakken, die ze doceeren willen, en van de wijze, waarop zij hunne colleges en examens willen inrichten." Indien beide inrichtingen precies dezelfde vakken willen onderwijzen, dit doen willen volgens precies dezelfde methode en op precies dezelfde wijze in die vakken examineeren willen, dan wordt haar hiertoe volkomen vrijheid geschonken. Wat de hoogleeraren, de vakken, de methode van onderwijs en de examens aangaat, blijven beide inrichtingen dus geheel los naast elkander staan, oefenen ze op elkander geen den minsten invloed en blijft elke inrichting geheel souverein in eigen kring.

Feitelijk komt dit voorstel dus hierop neer, dat de Theologische school naar Amsterdam zou worden overgebracht en naast de Theologische faculteit zou worden gezet, zonder dat van eenig werkelijk *verband* of eenige *samenwerking* tusschen beide sprake zal wezen. De tweeheid van inrichting blijft bestaan. Er verandert in de *opleiding* zelve niets. De Theologische faculteit blijft wat ze was en de Theologische school eveneens. Dat de Theologische school de propaedeuse overlaat aan de Vrije Universiteit, raakt toch haar *theologisch* onderwijs niet en heeft met haar zelfstandigheid niets te maken.

Het eenige verschil zal feitelijk wezen, dat de studenten, die dusverre vrij waren in de keuze of ze aan de Universiteit of aan de Theologische school wilden opgeleid worden, voortaan *gedwongen* zullen worden aan beide inrichtingen te studeeren. Aan de Theologische school zal niemand mogen studeeren, die niet één jaar aan de Theologische faculteit de theologische colleges gevolgd heeft, en ook zal niemand candidaatsexamen mogen doen, die dit examen niet vooraf aan de Theologische faculteit heeft afgelegd. Maar ook omgekeerd zal geen student meer alleen aan de Theologische faculteit kunnen studeeren, wanneer hij althans bij de Gereformeerde Kerken predikant wil worden, want de Gereformeerde Kerken rekenen bij de toelating tot den Dienst des Woords dan niet meer met den candidaatsbul van de Vrije Universiteit, maar alleen met het candidaatsdiploma aan de Theologische school verkregen. De studenten zullen dus voortaan *dubbel* college moeten loopen en *dubbele* examens moeten afleggen.

Het eenige punt van saamwerking tusschen beide inrichtingen zal dan ook daarin bestaan, dat over en weer een overeenkomst zal moeten getroffen worden voor het *aantal* college-uren, en dat jaarlijks de *verdeeling* dezer college-uren opnieuw zal moeten geregeld worden. Zullen de colleges van beide inrichtingen door de studenten gevolgd moeten worden, dan spreekt dit vanzelf Indien beide inrichtingen op dezelfde uren college gaven, zou het voor de studenten onmogelijk wezen, de colleges aan beide inrichtingen te volgen. En ook het aantal college-uren zal onderling moeten worden vastgesteld, om te zorgen, dat niet de eene inrichting zooveel uren college geeft, dat er voor de andere geen beschikbare tijd meer overblijft.

Oppervlakkig bezien, schijnt dit plan zoo eenvoudig, wordt bij deze oplossing zoozeer met aller wenschen gerekend, blijven de beide methoden zoo intact, dat men zich nauwelijks begrijpen kan, dat nog iemand zich tegen dit voorstel kan verzetten. Bovendien, wat zou voor de studenten nuttiger en aangenamer kunnen wezen, dan aldus van de krachten en talenten, die God aan beide scholen verbonden heeft, te kunnen profiteeren? En wat zou meer in het belang van de Kerken wezen, dan dat ze straks een stel Dienaren des Woords ontvangt, die *dubbel* geschoold en *dubbel* wetenschappelijk geëxamineerd zijn?

Toch behoeft men slechts een oogenblik door te denken, om in te zien, hoe dit idealistische plan helaas een groot gebrek heeft, n.l. dat het *practisch* op onoverkomelijke bezwaren stuit. Reeds vroeger hebben we op deze practische bezwaren gewezen, en nu het voorstel in concreten vorm voor ons ligt, zijn die bezwaren eer meerder dan minder geworden.

In de eerste plaats zou dit plan de Kerken op zeer hooge kosten komen te staan. De Theologische faculteit heeft, zal ze het aantal harer hoogleeraren weder compleet zien, *vijf* professoren noodig; en de Theologische school zal, volgens het voorstel van Ds Sikkel, eveneens vijf hoogleeraren moeten bezitten. Nu spreekt het wel vanzelf, dat wanneer de Theologische school naar Amsterdam verplaatst wordt, het salaris der professoren tot minstens fl. 5000 zal moeten verhoogd worden. De Kerken zouden dus, — want het geld voor de Theologische faculteit komt feitelijk uit denzelfden kring — voor de opleiding tot den Dienst des Woords jaarlijks een som hebben bijeen te brengen van fl. 50 000 alleen aan salaris voor de professoren, nog afgedacht van pensioen, weduwengeld, zorg voor gebouwen enz., waarvan men de kosten veilig op fl. 10 000 stellen kan. Nu zou zulk een hoog bedrag nog te vergoelijken wezen, wanneer men daardoor dan een stel hoogleeraren kreeg, die zich konden toeleggen om de theologische wetenschap op allerlei gebied verder te brengen. Maar volgens dit voorstel zou men een dubbel stel hoogleeraren voor *dezelfde* vakken krijgen; zou al hun arbeid dus *dubbel* moeten verricht worden en daarin hun levenstaak opgaan, en de eenige vrucht zou wezen, dat de studenten voortaan voor elk vak twee hoogleeraren in plaats van één te hooren kregen!

In de tweede plaats zou het aantal collegeuren het met oog op dit dubbele onderwijs natuurlijk ook verdubbeld moeten worden. Stel, dat de studenten thans aan de Theologische faculteit 20 uur per week en aan de Theologisch school evenveel uren college ontvangen, dan zouden ze 40 uur per week college moeten volgen, of 7 uur per dag. Nu eischt het volgen van een college zooveel inspanning, dat een student zeker niet meer dan 4 uur per dag college houden kan. Bovendien is een wetenschappelijke school geen drilschool, als een lagere school of gymnasium, waar het *onderwijs* hoofdzaak is, maar moet er aan de studenten gelegenheid worden gegeven om zelfstandig te studeeren. Zal er behoorlijk tijd voor eigen studie overblijven, dan mag het aantal college-uren niet meer dan 4 uur per dag hoogstens bedragen terwijl regel is, dat één dag per week de colleges stilstaan. Blijkbaar wil Ds. Sikkel dan ook, dat de Theologische school en de Theologische faculteit over het *getal* der college-uren een overeenkomst zullen sluiten. Stel nu, dat overeengekomen wordt, dat het totaal aantal college-uren per week op 20 uur wordt vastgesteld, — en hooger zou het zeker niet kunnen zijn, — dan krijgt elke inrichting over de *helft*, d. w. z. over 10 *uur*, per week te beschikken. Aangezien nu het aantal hoogleeraren aan elke inrichting *vijf* bedragen zou, geeft dit voor ieder hoogleeraar 2 *uur college per week*. Heeft een hoogleeraar nu één vak te onderwijzen, zoo zou dit nog gaan. Maar er zijn hoogleeraren, die in vijf en meer vakken onderwijs geven. Voor elk vak zou dat dus neerkomen op *nog geen half uur per week*. Reken nu daarbij dat een „college-uur" nooit een vol uur is, maar dat hiervan nog altoos een professoraal kwartier afgaat, en vraag, wat er van zulk een onderwijs zou terecht komen?

En in de derde plaats schuilt het verschil tusschen de universitaire en de seminaristische opleiding volstrekt niet alleen daarin, dat de eene van een Universiteit en de andere van de Kerken uitgaat, maar ook in de *methode* van het onderwijs. De methode, die te Kampen gevolgd wordt, is over het geheel genomen een andere dan te Amsterdam en gaat van andere paedagogische beginselen uit. In Kampen volgt men min of meer het klasse-systeem, zoodat voor de onderscheidene jaren verschillende colleges worden gegeven; het doel van deze colleges is, om in drie jaren heel de te behandelen stof met de studenten door te loopen, althans voorzoover de systematische vakken aangaat, en zo aldus gereed te maken voor hun examen Aan de Vrije Universiteit wordt een andere methode gevolgd; de studenten volgen van meet af alle colleges, en een klasse-indeeling wordt hier in die mate niet gevolgd; ook is de bedoeling van het onderwijs niet zoozeer om een globaal overzicht van heel het vak te geven, maar om aan de studenten vooral de wetenschappelijke methode te leeren, en ze moeten voorts in hoofdzaak door eigen studie zich voorbereiden voor hun examen. Voor beide methoden valt iets te zeggen, en we spreken hiermede volstrekt geen afkeurend oordeel uit over een van beide methoden. Nu wil Ds. Sikkel, dat beide Scholen haar eigen methode van onderwijs zullen behouden, en de studenten zullen dus verplicht zijn volgens beide methoden te studeeren. Maar hij heeft vergeten, dat beide methoden niet tegelijk gevolgd kunnen worden, omdat de eene methode lijnrecht tegenover de andere methode staat en deze buitensluit. Men zou evengoed kunnen voorstellen, dat een zieke zich tegelijk een homoeopaath en allopaath tot doctor nemen en aan beide geneesmethoden tegelijk zich onderwerpen zou De zieke zou daarbij waarschijnlijk het kind van de rekening worden, en noch de homoeopaath noch de allopaath zou tot zulk een behandeling zich leenen.

We meenden, dat het voldoende is op dit drietal practische bezwaren te wijzen, om te doen uitkomen, waarom dit plan, hoe goed het ook bedoeld zij, nooit voor verwerkelijking vatbaar is. Het zou het budget onzer Kerken belasten met een jaarlijksche uitgave van minstens *f* 60 000, zonder dat hier eenige reëele winst tegenover staat. Het eischt, dat twee stel hoogleeraren dezelfde vakken aan dezelfde jongelui zouden onderwijzen, en het wil de studenten dwingen van deze beide colleges gebruik te maken; wat òf een uitbreiding van het aantal college-uren zou eischen, waaraan niet één student zich zou onderwerpen, òf bij deeling tengevolge zou hebben, dat elke inrichting over zulk een klein getal college-uren te beschikken kreeg, dat van een behoorlijk onderwijs in de verschillende vakken geen sprake meer zou kunnen zijn. En onder den schijn van de zelfstandigheid van elke inrichting te eerbiedigen, zou het feitelijk hierop neerkomen, dat de universitaire wijze van opleiding zou worden doodgedrukt en de drilmethode de overhand zou krijgen.

Maar ook afgezien van de practische bezwaren, die dit voorstel onuitvoerbaar maken, is er nog één, maar volkomen afdoend bezwaar. De Gereformeede Kerken hebben in 1892 bij de vereeniging uitdrukkelijk uitgesproken, dat ze over en weer het aloude Gereformeerde beginsel van *vrije studie* onverlet zouden handhaven. Vrije studie nu wil zeggen, dat de studenten niet gedwongen zullen worden aan een of andere school te studeeren, maar vrij zullen blijven in hunne keuze, waar ze studeeren willen. Dit is uitdrukkelijk gestipuleerd, omdat daardoor alleen kon voorkomen worden, dat de voorstanders der eigen inrichting op een Synode de bepaling zouden doordrijven, dat alle studenten de Theologische school zouden moeten bezoeken. In het voorstel Sikkel valt *die vrijheid weg*. De student wordt *verplicht* en *gedwongen* de studien aan de Theologische school en aan de Vrije Universiteit te volgen. Zelfs wordt hem voorgeschreven, hoeveel jaar hij aan deze en hoeveel jaar hij aan gene school studeeren moet. En wat nog erger is, de student moet bij zijn kerkelijk examen het bewijs overleggen, niet dat hij òf aan de Vrije Universiteit òf aan de Theologische school candidaatsexamen heeft afgelegd; ook niet dat hij beide examens heeft gedaan; maar alleen en uitsluitend, dat hij candidaatsexamen heeft gedaan aan de Theologische school. Voor de *Kerken* doet het candidaatsexamen aan de Vrije Universiteit er niet meer toe; het telt voor de toelating *tot het ambt* niet mee; er wordt bij het peremptoir examen niet eens naar gevraagd; het candidaatsexamen der Universiteit wordt alleen nog noodig gekeurd om *aan de Theologische school* candidaatsexamen te kunnen doen; het zou dus alleen beteekenis hebben als voorloopig examen voor de Theologische school; de Theologische school zou deze candidaten van de Vrije Universiteit nogmaals moeten keuren, en *alleen het diploma, dat de Theologische school uitreikt*, zou voor de Kerken beslissend en afdoende wezen.

Nu heeft onze hooggeachte broeder Ds. Sikkel dit waarschijnlijk niet zoo ingezien, maar feit is, dat door dezen voorslag de voorstanders der *kerkelijke* opleiding principieel in het gelijk zouden worden gesteld en het beginsel van *vrije* studie zou vernietigd worden.

De redactie van *de Wachter* verklaart thans zelf te betreuren, dat ze in haar kolommen plaats inruimde voor ingezonden stukken, waarin op zoo krenkende wijze Ds. Breukelaar c.s. werden aangevallen.

Hierover verblijden we ons.

Toch houde de redactie ons de opmerking ten goede, dat onze klacht niet alleen liep over een enkele sterk gepeperde uitdrukking, die in een ingezonden stuk voorkwam, maar evenzeer over de wijze, waarop *zij zelve* voortdurend andersdenkende broederen als „schenders van bedingen", „belagers der school", „misdadigen" en „trouwbrekers" aan de kaak stelt.

Wie wind zaait, zal storm oogsten.

Het gaat daarom niet aan, de schuld op een „inzender" af te schuiven. De redactie zelf kweekt door haar eigenaardige polemiek een geest bij haar lezers, die in deze ingekomen stukken zich uit. En al zijn we dankbaar, dat ze ten slotte terugschrikt voor den boozen hartstocht, die daardoor ontstoken wordt, ze moge ook de hand in eigen boezem steken en vragen, of zij zelf geen schuld draagt, wanneer een man uit het volk eens wat ruwer en ongezouter weergeeft, wat *de Wachter* in meer verfijnden vorm hem heeft voorgepreekt?

Het ontwerp-Armenwet.

III.

Voorzoover de Armenwet bepalingen bevat, die op de kerkelijke armenzorg betrekking hebben, komt aan de Kerken zeker het volle recht toe hare bezwaren bij de Regeering bekend te maken, wanneer ze van oordeel zijn, dat door deze bepalingen aan de zelfstandigheid of het eigenaardig karakter der diaconie wordt te kort gedaan. Het zou zelfs ontrouw van de Kerken wezen, wanneer ze uit zekere hoffelijkheid tegenover een bevriende Regeering deze bezwaren verzwegen. Waar het hier niet gaat om *eigen* rechten, maar om een instelling van Christus Jezus, mogen de Kerken niet zwijgen, maar is getuigen plicht.

Toch mag men het daarom niet voorstellen, alsof de Regeering van den boozen toeleg uitging, om de diaconieën aan banden te leggen. Reeds in 1854 bij de indiening der Armenwet sprak de Regeering uit, dat „zij de volkomen vrijheid van beheer en bestuur van de kerkelijke instellingen van weldadigheid erkende"; en de tegenwoordige Regeering stelt zich op hetzelfde standpunt. Wie dan ook het Wetsontwerp-Thorbecke van 1851 met de Armenwet van 1854 of het ontwerp-Armenwet van Goeman Borgesius van 1901 met het thans ingediende Wetsontwerp-Heemskerk vergelijkt, zal het principieel verschil op dit cardinale punt erkennen en het loffelijk streven der Regeering moeten waardeeren, om de kerkelijke armenzorg zooveel mogelijk vrij te laten. Indien een liberaal Ministerie thans aan het bewind was, zouden we een geheel ander ontwerp hebben gekregen.

Toch wil dit daarom niet zeggen, dat tegen het ingediende wetsontwerp geen rechtmatige bedenkingen kunnen ingebracht worden. Het liefst zou het ons zeker geweest zijn, wanneer de Regeering zich geheel van elke regeling van de kerkelijke armenzorg onthouden had, evenzeer als ze dat ook doet ten opzichte van de particuliere liefdadigheid, voorzooverre deze een meer persoonlijk karakter draagt. De armenzorg van Christus Kerk is niet op één lijn te stellen met de publieke instellingen van liefdadigheid, waarover de Armenwet handelt; ze kan het best vergeleken worden, althans waar ze naar Christus instelling beoefend wordt, met de hulp, die in den familiekring aan een verarmd familielid bewezen wordt, en waarmede de Overheid zich evenmin inlaat. Elke regeling bij de Wet houdt toch altoos zekeren dwang in, en met name tegen de verplichting aan de Diakonie opgelegd, om allerlei mededeelingen aan de Regeering te *moeten* doen, hebben we uit dien hoofde bezwaar. Zelfs is de verhooging van de boeten in het ingediende wetsontwerp voor ons daarom een ernstige grief, en we hopen, dat de Minister alsnog een uitweg zal vinden, om aan dit bezwaar tegemoet te komen. Het is volkomen juist, wat ook de Synodale Commissie der Hervormde Kerk heeft opgemerkt, dat het niet aangaat personen, die geheel belangeloos aan het werk der armenzorg zich wijden en daartoe veel tijd en kracht moeten opofferen, met zulke zware boeten te treffen, omdat ze niet op tijd zekere statistische opgaven aan de Regeering verstrekken. Of daarom de Regeering, ziende op hetgeen de Grondwet voorschrijft en ook met het oog op de thans geworden toestanden, zich *geheel* van de regeling der kerkelijke armenzorg kan terugtrekken, laten we in het midden; maar wel mag de eisch gesteld worden, dat deze regeling tot het allernoodzakelijkste beperkt blijve en zich onthoude van alle vexatoire maatregelen, waar een eenvoudig verzoek zou kunnen volstaan.